

Югославияның Эвилел Республикасының Соңгу Атланта Керээ организациясының халдаанына холбаштыр Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизиниң) МЕДЕГЛЕЛИ

АКШ-тың албадашыкы болгаш ыйышыкы-биле КНО-нуң кежигүнү, бот-догунаан республикага хамаарыштыр элчегалж эже-лекчи дайынның барымдазы дегерий нитилелжилгезин дүвүрткен АКШ-тың моон мурнунда бот-догунаан Ирак республикага удур шериг агрессиясы амга чедир уламчылап турар. АКШ делегейиниң кол норма-чижектерин хажыдарын улумчылаары-биле НАТО-нуң тутуна-га чагдынып алгаш, бот-догунаан Югославияның Эвилел Республикасының удур дайын хөдөлүшкүниң эгелээни, бо үеде Югославияның Эвилел Республикасының чарыб-бас кезээ болур Косовонуң, Приштинаның объектилерин, Белградтың чогуун бомбалаш турар, бо халдаашкыны КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң чогуур чопшээржилгези чокта кылып турар. НАТО-нуң шериг машина-зынын талазындан Югославияның Эвилел Республикасының удур агрессиязын чү-нүн-биле даа — албаннарны камгалаар дээни, өске-даа болгалар-биле агартып бол-бас. Делегей нитилелжилгези Югославияның Эвилел Рес-публикасында иштик чөрүд-дээрин — дайын чөрүд-дээриниң шилчези иштик чөрүддээриниң барын билеп турар болгаш уу айтырыгын дипломаттык чугалажышкы-нар-биле шийтирээриниң саналдап турар. Чарылды-рыкчы күштериниң Косовода чепсектиг месилдежиш-киннериниң барын, Югославияның Эвилел Респу-бликасынын күрүне эрге-ча-гырга күштериниң месил-дежишкени бар-даа болза,

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (Парламентизи), Кызыл хоорай 1999 чылдың март 25.

Евгений Примаковтуң удуртулгазы-биле тургустунган РФ-тиң Чазаа элзэн каш айларны иштинде боданың келгениниң сөөлүнде, хой ашканы парлап үндүрериниң талазы-биле шийтиренин хүлээп олган. Ол кончук берге болгаш чагыс талалы шийтир. Бергеден араан кижиге тынын алары-биле күштүг эмин салганыга домейлжер олдыңан хемчек болуп турар.

Чаа тургустунган Чазаа ак-бажына ажалдап эгелээни бир дугаар хүндүн эгелээш, эртен чылгы август 17-де болган кризисти ажып эртте-риниң талазы-биле толгарай хемчеглерин ап эгелээш. Ол белең эвес айтырылганың бирээзи болган. Чүге дээрге даштыкы чээли дугайында чу-гаалаан-даа ажы чок, чурт-тун иштинде ашка чок, бүү-рүгелер долгандыр шунту оредил, банк системазы буу-рап дүжериин, экономика калдыр элче тайып кирериниң кырында келген турган. Чурт-ту бо хире улуг буураашкы-га эккелген кижилер ашка-чээли политиказын эң шыг-шызы-биле чорударын негеп турганнар. "Ам кайнаар ба-арыл" деп, айтырыг тургусту-нуп келген. Чурттун бүүрү-лгелериниң ажылын көдүре-ринге ашка-хөреңги, чээли херек аларган. Ынчал ээрге, Чазактың мурнунга ийи орук тургустунуп келген: бирги орук — эрги турган поли-тиказын улумчылаары, ынал-за-даа бо удаа Чазаа ийги орук-ту шийип алган, инфляцияны контролдулаашаан, бүүрү-лгелерин көдүрүшкүнуңүң ажалдаарыне деткичени бээр. Ооң дугайында хой фактылар бадаткап турар. Эртен чылдың төңүзүнде дык хой саазын ашканы бүү-рүдүгелерге болгаш шалын ашканына берген. Чүге де-кабрь айда ашка 55, 6 млрд рубльге азы 14 хуу көвүдэн 1998 чылдын 4 айында (сен-тябрь-декабрь) ашканын хем-чээли 108,9 млрд. рубльге көвүдэн. Банкыдан дашкаар саарылгада тууда ашка ула-ман көвүдөп турар. Төп банк эртен чылдың сөөлү айында чурттун экономиказыне 20 млрд. рубльди парлааш кир-ген, сентябрь 1-ден эгелээш санаар болза, 54,4 млрд. рубль чедип турар. Саа-

гелериниң ажил-чорудула-зына улуг тынгарышкы болган. Октябрь, ноябрь, де-кабрь айларда бүүрүлгелер-ниң продукция бүүдүрери ан-дан айже өзүшкүнуң бооп келген. 1998 чылдын сен-тябрьда ашканын үнөз ба-даныштын түнөлине, бүү-рүлгелериниң барааныг про-дукцияны бүүдүрери 1997 чыл-дын сентябрь-биле деңгээрге, 82,8 хуу баткан деп, Куру-ениң статистика комитеди демделгези. Ынчалза-даа де-кабрь айның түнөли-биле пенсияның ортумак хемчээли 403 рубль болган, ол дээр-ге амдырап-чурттаарының ал-дакы денеленде 156 рубль өзөш бооп турар. Дык хой кырганнар, оон иштинде чаксаан артык пенсионерлер аш-турени байдала келген. Чурттун денеленде бо ай-тырыг кончук чиди-биле тур-густунуп келген. Нийти чурт-тун денеленде 40 млн. ки-жилер аш-турени, челимес байдалдын артында келген деп чоокта чаа "Труд" солунга политиктиг тайылбырлакчы

ген чидиг байдалды мынчаар шийтирлөөсө болза, Россия-га экономикагыт реформаны моон сонгаар чорудары бол-дунас. Эртен чылдын августан эгелээш долларның үнөзи 4 катап өскөн, а ертектер кол-дуунда ийи катап. Ол чүңү айтып турарыл дээрге, ашка-нын үнө чокталышыкы ам-даа үзе шийтирлеттингезин Россияда аш-чөм болгаш өске-даа барааннарны чарты даштыкы барааннар бооп тур-ар. Ол барааннарны хой ке-

Анализит көрүүшкүн

АКША КАЙНААР БАРЫП ТУРАРЫЛ?

Швейцарияны банкызынче шилчидипкен бе, Россияны хергелд рингондан бараан садып алган бе азы бүүдүрүл-герге чорудупкан бе? Бистин чуртувуска чорудуп келген экономикагыт реформаны үе-зинде Россияга саазын ашка-ларны хөй-биле кызыры хөй таварылгаларда чедишкенин болбайн келген, тур кадань наркотиги-биле дөмей ажал-латтынып турган болгаш эконо-миканың чогуур секторуна чеп-тейн чыдыра-ла орлап кааптар турган, чамдык тава-рылгаларда, сан-хөө пирамида-зын тургузарына ажаллап турганнар. Бир эвес бо хүннер-де ол ашкаларны экономикагыт шын ажылаптар болза, Е. Примаковтун улуг тиле-геи болур. Онда берге со-руу: Ынчалза-даа оон ший-тирлеп ол болуунуң аргазы бар деп, экономисттер санап турар. Эртен чылдың дека-брьда бүүдүрүлгелерге, органи-зацияларга, сайгарлыкчыларга 24,5 млрд. рубль, сентябрьда 84,5 млрд. рубльди чээлини берген. Ол ашкалар бүүрү-лгенин хөгжүлдээниге барбайн, өске кижилерни карманыче, даштыкыже чоруй барбазын дээш, хынаары эргежок чу-гула. Төп банктың бүүдүрүл-герге дуналмачы кылдыр бер-ген ашказы, чамдык бүүдүрү-

алырга 93,4 хуу чедип өзүп келген. Ол чүңү көргүзүп турарыл дээрге, үлөттүр бүү-рүлгелериниң көдүрүлү ора-рынмын эгези. Саазын ашканы парлааш үндүрерге, бо хүнде кижилер-ниң амдыралына кандай салдарлыг болганын деп ай-тырыг тургустунуп кээр. Мында өөрүнүгү чүү-даа бол-баан. Чүге чоңунуң шалында өрези 77 млрд. рубль турган-дын 76 млрд. рубльге биле шөлөзгөжөн. Нийтизи-биле социал адыра байдал улум чиди-биле тургустунуп кел-ген. Эртен чылдың августа болган кризис оон-он миллион россиянарны амдыралына га ар согууну таварыштыр-ган. Бо чылдын январь айда Куруениң статистика коми-тетин берген медээзин азы-гаар алдырга, чурттун чурт-такчыларының ашка орулдагы 1998 чылдын январь-биле деңгээрге, 30,8 хуу кызырыл-ган, а херек кырында шалын санаашкыны 40 хууга өзгө-жөн. Чоңунуң амдыралынын денеленини баданышкыны кончук берге, 1992 чылда бе-зиниң үндүп турбаан. Эң берге байдалга пенсионерлер тава-рышкан. Херек кырында (ак-шаның үнөз батканынын сөөлүнде) чагыс чыл ишти-нде пенсиянын хемчээли ийи катап баткан. Январь айда

Виталий Головачев бижиди. Ажил чок чорук кончук дүрген өзүп турар. Делегей-нин кайы-даа чуртунда ажил чок чорук нийти чурттак-чынын санында 10 хуу аш-пайн турар. Бис ол хемчээли шагда-ла ажыр баскан бис. Бо хүнде Россияда 9 млн. "ар-тык" кижилер тыптып келген азы ажалдап болур чурт-такчы чоңуну 12,4 хуузу-дур. Эртен чылдын 9 млн. кижиге ад-министративияны төлөвир чок шөлөзгөжөн туруп, долу эвес ажил хүнү-биле ажалдап келген. Экономикада тур-густунуп келген чидиг айты-рыг, чоңунуң сагыш-сетки-линге улуг дүвүрелди болу-руп турар. Январь айда ажил соксадышкынын улуг чамдык көдүрүлүгүн. 1998 чылдын январь ай-биле дең-гээрге, ажил соксадышкы-ны бо чылдын 20 катап өскөн. РФ-тиң Чазаа пенсио-нерлериниң пенсиязын, бюд-жет ажалдакчыларынын ша-лынын өстүрүп, нийтиледде тургустунуп келген чидиг байдалды оон-биле чавыр-ылдарын көрүп турар. Ам-дыралдын аржуркутарын өөренип көргөш, берге бай-далдыг чурттакчы чоңга ады-рестиг дуза чедирериниң ай-тырын шийтирлээниң Ча-заа көрүп турар. Бир эвес со-циал адыра тургустунуп кел-

зин кажан долларның үнөзи 6-15 рубль турда садып алган барааннар-дыр. Оон курла-выры төнөргө дөмей-ле даш-тыкы барааннарның өртээ-улгады бээр, бо хүнде дол-ларның үнөзи 23 рубль чедип турар болгай. Ашканын үнөзи март болгаш апрель айларда февральда турганыдан улгадыр деп, Александр Лившич чоокта чаа парлага конференцияны эрт-тирлеп ораш чугалады. Эр-тен айда өртөктер чидик хемчээл-биле 3,5-3,8 хуу өскөн. Март-апрель айларда 4-6 хуу чедир өскө бээр деп эконо-мисттер санап турар. Өртөктер дык хөй регионнарда өзөр дээрзи билдире берген. Эң-не дүвүрениң айтырылганын би-чээли, үүрмөктөп садар бараан саарылгазына бараанын кур-лавыры өзгөжөп турар. Эртен чылдын бо үези-биле деңгээрге, курлавыра чидар бараан 30,7 хуу өзгөжөн. Даштыкы барааннарның өзгөжөп турары айтырыгын улам-иң чидиг-леп турар. Азы-чөмүн кур-лавырын тулар талазы-биле тус-черин удуртулгазы дээш-тиг хемчегни амдан эгелээш албас болза, айтырыг оон-даа чидиглеп болур. Бо хүнде Россияда нийти байдал мындай. Моон сонгаар чүү болурун даап чугалаары берге Чамдык экономис-

кимчени алган Бистин Тыва ашканы бичин республикага биче бүүдүрүлгелерни детки-риниң талазы-биле толгарай хемчеглерин алары негетти-ниң келген. Нийти Россияда тургусту-нуп келген берге байдал кижиге бүүрүзү боландыра бээр ужу-рлуг. Кожуун, суму чагырга-ларынын даргалары бо хүнү эвес, даартагы хүнү болап, чурттакчы чоңга аш-чөм кур-лавырын канчаар тургузары-нын программазын ажалдап кыллары чугула. Ол програм-мага чурттакчылыг суур бүү-рүзү, өреге бүүрүзү киришти-рен турар ужурулуг. Эң берге байдалда пенсионерлер келген болгай, оларны амдырал-ла чурттагы удуртулгазын ки-чээлиниң төвүне турдуң. Чүге кижилер чүге боюстан эвес, ак чөмни аржы, бык-та дээш кылбас чүвези чок болгай. Бүү-де баалаашты-ты чедимлеп ажаллап бол-зувусса, Тыва чуртунга каян-даа чон аштавас Орта бистин тынгарып, сагынын чоруу-вустан, эрес-кежээви, эр угаанын аштавас хамааржыр, "Часкы хүн чылды чөмгөрер" деп чоңунуң чугаазы бар бол-ган, келер кышка амдан эгел-деп белеткенмес болзувусса, байдал оон-даа нарыдап бо-дурун утуп болбас. Сергей ХЕРТЕК.

"ӨӨРЧУШКУ" — ЧАА ШКОЛА

Апрель 1. Бо хүнү оюн-баштактын, каткы-хөгүнү хүнү деп билер бис. Бо-ла хүнде Каз-Хем суурга чаа тууду — аңг школаның ажалдашыкыны болур дугайында чуга-лап мурнуңуң тайып турган. Чамдык кижилер ол чуганы улуг-ла херекке албайн, баштаганнышкыны кылдыр билген. Чүге дээрге апрель бирээ "мөчөмбөлөр хү-нү" болгай. Ынчалза-даа уругуларын үрде маяанын бийириңиң — аңг школаның ажалдашыкыны болган. Көк-Тей эге школазы аңг удуртулгазын, библиотеканы, бухгалтерияны, оон дирек-тору — Татьяна Игоревна Долгих. Мында 40 башкы, техниктиг 13 ажалчы, 702 өөреникчи хаара туттуңган. Чаа, делгем, чараш, чырык школага апрель 1-ин эрте-нинде хөгжүмнүң үнү чаг-лынып, өөреникчилерини, башкыларын, эртен-дүшкөн кижилериниң сагыш-сеткилин сергедип, байырланың шин-чиже кирип турган. Уругуларын барык 10 чыл дүргүзүндө манай келгени школазынын тууду доозу-лган. Ынчангаш бо хүн мында чаа школаның ажалдашы-кыны, төвүлүг болушкун, байырлап. Байырлаптар ТР-нин Чазаа Баштынының социал айты-рылгар талазы-биле ораалак-чызы В. Г. Балыков, кожуунуң, суургуун удуртулгазы, ада-иелер кээп киришкен. Хүндүлүг аалчыларны чаң-чыл эзуугар орус, тыва на-ционал идиж-кеп кеткен би-чини дугулар изиг сүттүг шай, хлеб, дуз-биле уткан. Баш-кырыкчы башкылар М. О. Монгүш база Э. Э. Ооржак олар байырлады ажиттын-ган деп чарлаан. Оон соонда Чазаа кежигү-

Чыдыг чашпан — хамчыктыг айыыл

Тыва Республиканың күөскөч эрге-чагырга ор-ганының девискээринг наркоманияга удур демсел талазы-биле ажалдын байдалының дугайында айтырыгы чугаалашкан.

Наркоманияга удур дем-сел талазы-биле Тыва Респу-бликаның күөскөч эрге-ча-гырга органы хемчеглер ап турар. Чурттакчы чоңуну марихуан белеткээриниң мас-салыг хевирге шийлчип ту-рарынын фактылары бар. Хоойлуга дүүшес марихуан белеткээни дээр бир хүн дүргүзүндө Улуг-Хем кожуунуң девискээринг чылдын-на РФ-ке ортумаа-биле алдырга, наркоманиядан арып турар-ларнын саны 2 катап ажыг, тодаргайлаарга, ТР-нин чус муң чурттакчыныга оонаштыр 20,7 хуу кижиге арып турар. ТР-нин чурттакчы чоңунуң кадык кезинге хамаарыштыр наркоманиядан араан кижилериниң санын дүүштүрүрге, Россиянындан 4 катап хөй болуп турар. 1999 чылдын эгезинде нар-команиядан араан 960, токсикоманиядан 52 кижиге диспансер учедунда туруп турар. Сөөлүгү чылдарда бо хамчык-тардан араан херээженерниң санын көвүдөп турар. Рес-публикада 27 херээжен, 43 назы чептестер бурткеттин-ген. Ортумак денелде ажил турар көргүзүлгөр Улуг-Хем, Кызыл, Барың-Хемчик ко-жууннарда болгаш Кызыл хоорайда демделгеттинген. Наркотиктериниң хоойлуга дүүшес саарылгазы бистин республикада чыл санында

элзэн өзүп ораы дүвүрээ-зиниң болдуруп турар. Сөөлүгү ху чылда чоруткан ажалдарын түнөлдери аңа барымдаа болур. Чижээ, 1996 чылда 451 кеземче херзэн от-ган, 359 кижини харысал-га оонаган. 309 килограмм наркотиги таптырган. 1997 чылда 1100 кеземче херзэн оттурган, 1068 кижиге хары-салга оонаган. 1 тонна 117 килограмм наркотиктиг бүдүмелди хавырган. 1998 чылда 745 кеземче херзэн от-турган, 747 кижини херзэн сайгарган, 192 килограмм наркотиги хавырган. Бир эвес эртен оон чылдын (1989-1998 чылдар) сан-чугаргай-ларын көөр болза, хавырган наркотиктериниң саны 41, а кеземче херзэн оттурганын база харысалга оонаг-тан кижилериниң саны 10 ка-тап улгаткан. Наркотиктерини тардыры, оларнын хоойлуга дүүшес саарылгазын хемчээлини Тыва Республикага улгатты-рып келгени — бо хамчык-тарны ажылаарын улам кө-вүдөдүп турар. Ынчангаш ону барык-ла чур бүүде ажаллап турар. Ангы-ангы кожууннар-да наркотиктерин чиг эт баазанын, өвредиле чөл-ерин, өг-бүлө кижизидил-генин байдалының талазы-биле ол коорге, чагыс аай эвес болуп турар. Барык-ла бүгү кожууннар-дын девискээринде чыдыг чашпан аажок улуг шөлдерге өзүп турар. Ол барык-ла 31 муң гектар шөлдү эзел бер-ген. Ашка-хөреңги чок бол-ганынын хараазы-биле ону шуут чок кылырын аргазы

турчок. База бир чылдагыны болза, нийтиледде чогумча-лыг эвес чоруктуң хевээр ар-тып турары, чурттакчы чо-нун хой кезиниң амдыралы-нын денели кудулааны, чоруктуң өзүлдээш, түн-нелинде ажил кылып шыда-арып кижилер чурттаары-нын аргазын дилеп эгези бергени, Байдал иңдег бер-ге-ла болза, чер-чеге нар-котиктиг бүдүмелдерни хоой-луга дүүшес саарылгазы-биле демсел чорудар кил-дистерин ажалдакчылары үр-түнелдиг ажалдарын чоруду-турарлар. Манаа бир чижекти киризе эки. 1998 чылдын май айынын оон хүн-нериниң дүргүзүндө Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Каз-Хем кожуун-нарнын девискээринг чорук-тулаан оперативтиг профи-лактика хемчеглериниң түн-нелинде "Волга", "Нива", "Жигули", "Газель" дээр мар-каларды машиналарын ха-леп турар наркомандылар кал-дырар. Олар наркомандылар-биле орап алганын ма-шиналар болтулаан. Нарко-тиктиг бүдүмелдерни садып, саарганы-биле холбаалыг, ке-земче херектеринде демдел-геттинген "Жигули", "Хон-да" маркалы машиналарын ол кожууннардан тупкан. Наркоманиядан араан кижилериниң саны өзүп турар. Ортумак денелде ажил турар көргүзүлгелерин алдырга, 100 муң кижиге оонаштыр Улуг-Хемде — 81,5, Би-Хемде — 79,2, Кызылда — 71,1, Барың-Хемчикте — 55 кижиге болуп турар. Наркоманиядан болгаш токсикоманиядан аар-аннарны көргүзүлгелери бо-дээге деңгээрге, хоорайда 1,5

ажыл чок катап хөй. Херээ-женерге бодаарга, эр кижилер хөй аарып турар. 1999 чылдын эртен ийи айында херек үлөгеткенинин 63 фактызын бүртүккөн. Эр-тен чылдын бо үезинде ол көргүзүп 161 турган. Ангы-ан-гы бөлүктөрүн илереткен. Наркотиктер-биле хоойлуга дүүшес операциялар кылганы дээш 91 кижини туткан. Олардан 90 кижини кеземче херээнге оонаган. Оларнын аразындан 42 кижиге оон мур-нунда шийтирлеп чорган. 59 кижиге ажалдайын турар, 4 кижиге назы чептээнер бол-ган. Тыва Республикада күөскөч эрге-чагырганын федерал-дыг органынын девискээриг коллегиязынын даргазы Н. Ч. Ч. Монгуш хуралга көргөн ийги-гүн айтырыгын талазы-биле ТР-нин Юстиция сайыды С. С. Күжүгетке сөс берген. Сергей Степанович РФ-тин Конституциясында болгаш федералдыг хоойлудулуга ТР-нин хоойлудулугузын дүүшөк байдалын хандырап дугайында кыска илеткениг динктаган. ТР-ниң Чазааның доктаадырынын телевидел-дериниң чөпшээрлгезин эр-тирлеп чурумунга РФ-тин Кон-ституциясында болгаш феде-ралдыг хоойлудулуга удуруланышкы чүдүлөр барын чайладырынын айтырылганын талазы-биле ТР-ниң Юсти-ция намызынын түнөлдө-ринге чогуур үнөлдөп бээр ТР-ниң күрүне эрге-ча-гырганынын күөскөччи ор-ганына сүмөлээр деп коллегия хуралына демделгези.

Дончы САЛЧАК.

Шээр аарыг — бот-культурадан хамааржыр

Мен эмчи кижиге болганымда, чоңун дээш ылаңгыя нацизм дээш, оон келер үези дээш сагыш аарыкмас аргам чок. Ийе, кижиге кондук-деа аарыг-аржыкка таварыш болур. Чамдык улус "аарыгны кижиге чапал олар эвес" деп-даа чогулаштыр боор чүвө. Ындыкы ыктыг, айыыл-холоп бичин-ле черден үзе берип болур дээрин билер бис. Ынчалза-даа кижиниң чүгө бодундан хамааржыр, араан чывас аразында салдыкчок чоруктан холотып бужор аарыгны тып ол чорурлар бистин оравыска хөй дээрзин манса дүвүрүлгө-биле биживес аргам чок апарды. Эртен чылдын сан-чугаргайлары-биле алырга, республикада паш аарыг (сифилис) улугустан саны 4839 кижиге. Ол коргунуч аарыгдан төрөлүмүндөн оорук чаштарын саны — 41, школа номзылгар — 285. Бо чылдын үш айларында 520 кижини илередип эмнел тур бис.

дуннавас болур. Аарыг ылаң-гыя чаш уругуларга кончук чы-шынычтал, идиж-хептен, аяк-савадан, аш-чөмнү дайып ак-сыванды сун берип турар үеде чара-биле, чуңул турар үеде эът-дүрбүрү (мочалга) таварыштыр калдап болур. Чамдык таварылгаларда аарыг кижиниң ханын кадык кижиге кут-канында база аарык болур. "Бо баган хамчыктыг аарыг-нын тыптып келер чылдагыны чүдөл" деп, номочуку айтырар чадавас. Бирээде, эр-херээжен харылаша талазы-биле культу-равыс кудузунда, биливистин чывас, кызымында. Ийде, арагалаашкыңче, наркомания-же сундуруп, сагыш-сеткил-пистиң дүвүрүзүниң "жокук-турар" соруда-биле сабын саздар чоруктарыга чайгар кы-рып бар чоруктуруваста. Аарыг кижилер колдуу кымын-биле, хаа хонганын билбес, "чүчү-даа сагымаңдыр мен", "эзи-

риктин хайы-дыр" деп, хары бээринде башка, чугаа чок бол-дур. Уе берге, кижилерини са-гыш-сеткили хоозураан, ашка-коосек чок деп чүвени эки би-рлер бис. Ынчалза-даа халда-выртыг шээр аарыглар-биле демселбес, оон коргунуч ха-лептин чоңга тайылбырлабас чүвө болза, чажыргаш канчаар, тыва чоңунустан, ылаңгыя аныктарын кадык чыл кел-ген тудум баксыр олдуар. Бистин шээр аарыглар эм-нээр диспансерде чыдып эмне-дип турар улугустан саны чыл келген тудум өзүп олдуар. Эм-тан, аш-чөм чедишпес, ынал-за-даа бо аарыгны когун үзе эмнээр бистин, эмчилерини хүлээлгези деп билеп турар мен. Ынчалза-даа биске кээп турар аарыг үнүстүн психоло-гизы бир-ангы, нийти байдалы элзэн дүшкүрүлүг. Чамдык улугустан "боларын чүү дээш чыттырып эмнел турар чүвөл,

айы-адын көдүрери, бужар аарыг-аржыктан кижилерин чайладыры. Тыва чоңга, анык-өскөнге чагырарык болза, кайы ха-маанок улустарга алыспа-нар, арага-дарыны шөгтеп, кымын-биле каа ишке-ни-нерин оварынып чоңуар. Шээр аарыгларын халдадып алыры кончук, а оон адырдып алыры кончук берге, үр үнөң эмнээшкени, сагыш-сеткил-дин уярали, дүвүрелди-ди. Аарыг колдуу эр-херээжен чоруктардан тыптыр бол-ганда, оварынып чорудуунар, культуравыс бединап, "арыг тыва нация бис" деп чоргар-ланып чорур кылдыр бо хам-чыктыг аарыг-биле дем-селбес көрөдүр. Паш (сифилис) аарыг анал-ды тыптып келбес. Бот-кул-туравыстан улуг хамаарыл-галыг дээрзин болап чоруу-дунар, тыва чоңум.

Нина ОНДАР, Эмчи.

Каткы бажы каткан эвес

Василий Монгуш мен

Чоокта чаа мээ ажилдап олурар кабинетимге телефон кыргытканы берген. Тудуп алырымга — Бо радио бе?— деп, танывазым үн айтырган — Ийе, радио-дыр— деп харыяладым — Силерде Василий Бора-Хөөвич чогаалды ажалдап турар бе?— деп, ийи дугаар айтырып салган. — Амдызында ажалдап турар. Ынчалза-даа кы-

зырылдага таварышкан, сандырыг бижин апкан киж, удавас чоруур апар боор. — Ол даргаже канчаар телефоннаарыл? — Ам ол чогаалчы-биле чугаалажыр арга бар бе? — Чүге чок деп, мен дынап олур мен— дидим. — Ой, авай-авай! Авай дадым... Буруулуг болдум.

— Ажырбас-ажырбас Раднога хамаарыштыр, оон чер-четпестеринин дугайында силернин санал-оналы-нары диннаары биске чүг-ле солун эвес, харын ажык-тыг дээрзин шын-на сетки-лим-биле чугаалап олур мен.

— Мээң харым мындыг номну бижип дооскаш, энир чылын Тыванын ном үндүр-рер черинге дужаап берген мен. Оон каян үнүп келири билдинмес. Чылдагааны— акша-хөргөни чок. Бистин чуртувуска экономиктиг ре-форманы каш чыл дургузун-да “каймакчытыг” боттан-дырып чорутканын түнө-линде республикада ном парлагазы шуут сотка дүш-кен. Чыртаан эдер деп чыт-

каш, согурартып алган деп, өбелеривистиң чугаазы сагышка кирип кээр-дир. Бодум хуумда шоодулуг болгаш баштак чечен чуга-лар бижирин ам-даа улам-чылавышан мен. Эки үе эг-лип кээрге, ынчан номнар база катап үнүп эгелээр боор деп идегел сеткилимде имистелип чоруур Ам “Шаннин” номчукчулары-га дараазында шоодулугу сөн-веп көрейи.

Мээң харым мындыг номну бижип дооскаш, энир чылын Тыванын ном үндүр-рер черинге дужаап берген мен. Оон каян үнүп келири билдинмес. Чылдагааны— акша-хөргөни чок. Бистин чуртувуска экономиктиг ре-форманы каш чыл дургузун-да “каймакчытыг” боттан-дырып чорутканын түнө-линде республикада ном парлагазы шуут сотка дүш-кен. Чыртаан эдер деп чыт-

“ЫЯТПАС ХЕРЭЭЖЕН БООР”

Чарлалдын эң сөөлгү одуруунда мынча дээн: “Конкурска киржирин күээң кижилер дараазында адреске келир азы мындыг телефонче долгаар” дээш бажынның, телефонун дугаарын бижип каай. Солуну сонга караанче салып кааш, найсылаалга болур деп турар мөөрей дугайын күү-йүмге тайылбырлай араак чугаалап берген мен.

Мен ам бо дораан-даа болза адап болур мен. Чижээлээр-ге, холчу кадайлар мөөрейи дикжи. Ынаар, бир дугаарында, Тоорукпайны чорудар. Оон-биле быражыр кижы ты-вары берге. Бир эвес оон ба-жынны иштин өттүр көрүптер арга турган болза дээр-дир мен ийи: чучугур бажынның ишти хоп, меге, нүгүл-биле долган деп бил. Та чеже кижилер алгыштырган амытан. Эптинг найырдалгы чораан ийи кижини бирээзинин ку-лаанга баргаш, хораннап каан хоп-нүгүл сөстөрүн сымыра-ны каапкаш, кырыштыртыр кижы. Ол улус алгыжарга хыы ханып, артында катты-рып маңап турар херээжен боор. Мен оон мегезин тудуп шаг болган. Безин ыядыр ар-ны бар эвес.

— Оон ынай кымны чору-дуп болур бис?— деп, улам сонуургап айтырган мен. — Хүннүжү кадайлар мөө-рейинче Доруг-оолдун када-йи Валентианы ыяп чору-дар. Мынча назыным ишти-де ындыг хүннүжү амытан черле көрбөз мен. Оон ба-жы ашаа кымга хеве боор. Халас-даа бээр болза, ону кым-даа албас. Ол хирезинде оозун көргөн-не кижизинге хүннээр-ле болгай.

— Сөн хүннүжү эвес сен бе, күүй? Даайым дээрге тур-за узун, тутса шыраак дээр кижилерин бирээзи-ле бол-гай. Оон чанынче чызаалап, чара “шалатпарын” бодап бээр херээжен кижилер турбаан бе?— деп айтырган мен. Күүйүм бар шаа-биле кат-тырпакш, менче чиге көргөш, харыялаан: — Мынча назыным ишти-де хүннеп деп чүве черле бил-бес мен.

— Оон ынай кымны чору-дуп болур бис?— деп, улам сонуургап айтырган мен. — Хүннүжү кадайлар мөө-рейинче Доруг-оолдун када-йи Валентианы ыяп чору-дар. Мынча назыным ишти-де ындыг хүннүжү амытан черле көрбөз мен. Оон ба-жы ашаа кымга хеве боор. Халас-даа бээр болза, ону кым-даа албас. Ол хирезинде оозун көргөн-не кижизинге хүннээр-ле болгай.

— Оон ынай кымны чору-дуп болур бис?— деп, улам сонуургап айтырган мен. — Хүннүжү кадайлар мөө-рейинче Доруг-оолдун када-йи Валентианы ыяп чору-дар. Мынча назыным ишти-де ындыг хүннүжү амытан черле көрбөз мен. Оон ба-жы ашаа кымга хеве боор. Халас-даа бээр болза, ону кым-даа албас. Ол хирезинде оозун көргөн-не кижизинге хүннээр-ле болгай.

ЧАРЛАЛДАР

КОНФЕРЕНЦИЯЖЕ ЧАЛАП ТУР
“Яблоко” болгаш “Депшилге дээш” шим-чээшкннер Кызыл хоорай чагыргазының даргазы А. Ю. Кашинниң ажылының дугайында **конфе-ренцияны**
1999 ЧЫЛДЫН АПРЕЛЬ 7-ДЕ, 14.00 шакта Улусчу чогаалды төвүнге эрттирер. Партияларның, шимчээшкннерниң төлээлерин, хоорай бүдүрүлгелериниң сайгарлыкчыларын конференцияга киржиринче чалап тур.

“ТЫВА ТУРИЗМ-99” ДЕЛГЕЛГЕ - ЯРМАРКА
ТР-ниң Куш-культура, спорт болгаш туризм талазы-биле күрүне комитеди
1999 ЧЫЛДЫН АПРЕЛЬ 15-ТЕ
Тываның В. Кок-оол аттыг хөгжүм-шии театрынга болур **“ТЫВА ТУРИЗМ-99”** деп республиканың бирги турисчи **ДЕЛГЕЛГЕ-ЯРМАРКАЗЫНГА** киржиринче сонуургалдыг бүгү организацияларны чалап тур.
ПРОГРАММА:
09.00 — 10.00 — ТР-ниң Спорт куркомитединге киржикчилерни бүртүктээри.
10.00 — 12.00 — хөгжүм-шии театрының фойезинге стендилерни, маршруттарны болгаш экспонаттарны белеткээри.
13.00 — 15.00 — ТР-ге туризмни хөгжүдөр талазы-биле чөвүл хурал, турфирмаларның республика ассоциациянын тургузары.
15.00 — 16.00 — туризм талазы-биле кады ажалдыкылга дугайында чагыргалар болгаш турфирмалар удурткучуларының аразында дугуржулга-көрөөлгө ат салары
16.00 — 16.30 — делгелгени ажыдарыга белеткенип, чыгылары.
17.00 — 17.15 — делгелге-ярмарканы ажыдары.
17.15 — 17.30 — туристер активчилерин шаңнаары.
17.30 — 19.00 — стендилер, экспонаттар-биле таныжары.
19.00 — 19.50 — турисчи ырылар конкурзу.
19.50 — 20.00 — делгелге-ярмарканың тилекчилерин болгаш лауреаттарын шаңнаары.
ТР-НИҢ СПОРТ КУРКОМИТЕДИ.

Кызыл хоорайда Московская кудумчузуунда 101 дугаарлыг, чаагайдыгы туттунган, 2 өрээлдег БАЖЫННЫ садып тур мен.
Харылзажыр телефону: 3-89-38. Ажыл хүннеринде **16 шактан 22 шакка чедир долгап болур.** Чечектен айтырар:

АРАТТАР КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Март 31-де ТР-ниң Көдээ ажил-агы болгаш аш-чем яамызының хуралдар залында республиканың араттарының VI конференциязы болуп эрткен.
Отчет-сонгулдалдыг бо шуулганын ажылынга Тыва Республиканың Чазаа Баштынының оралакчызы В. Т. Хөмер-оол, ТР-ниң Дээди Хуралының депутаты С. Х. Монгуш, көдээ ажил-агы болгаш аш-чем сайыды С. М. Достай олар кирип, көдээ бараан бүдүрүкчүлериң сонуургаан айтырыл-ларына тодаргай харыяларны, ажыктыг арга-сүмелерни бергенер.
Ажыл-агыжы улуг чугаанын соонда, конференцияның делегаттары Тыва Республиканың арат (тараачы) болгаш көдээ ажил-агы кооперативтер ассоциация-зының президентизинге М. С. Самбуу-Хөөнү чажыт бадылашкын-биле депшиткен.
Танов ЧИГДЕН.

СЕМИНАР

Тыва Республиканың Профвиелдер чөвүлелиниң хуралдар залында профвиел активниң семинары болуп эрткен. Аңаа кожуннарның профвиел ажилдакчылары, адырлар аайы-биле профвиел рескомнарның удурткучулары кээп киришкен.
Семинарга Профвиелдер чөвүлелиниң даргазы Ш. П. Куулар делгеренгей чүве чугаалаан. Оон дараазында Профвиелдер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Г. Тутынина, республиканың пенсия фондузунун болгаш еске-даа хөй-ниити организацияларындан чалаткан специалистер боттарынга хамаарышкан темаларга илеткелдерни кылганнар.
Алексей ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ОГОРОДЧУЛАРГА БОЛГАШ САДЧЫЛАРГА

КАБАЧОК, ПАТИССОН
Кабачок кыска үе иштинде үнүп, чемижин бээр үнүш. Патиссон оон арай хөй үе иштинде үнер, ынчалза-даа бойи культура эрте чөмгө ажылдаттынар үнүштерин санында кирип турарлар. Олар тывага хамааржыр чангыс чылдыг үнүштер. Чүрек-дамыр, хан четпезинге, бүүректерге эки салдарлыг. Урезининиң үзү организмден кыжа курту үндүреринге ажыктыг.
Дазылы шыраак, сывы чоон, бүгү талазынче чаттылып үнер. Бүрүлери агылдыр-ногаан, чамдыктары каралдыр-ногаан-даа болгулар. Сывы, бүрүзү, хөй саныг тенеелчек салчыгаштыг. Улуг сарыг өңүр чечектиг, чемижи шөй-бексимээр ногаан, чамдыктары ак-даа болгулар. Быжа бергенде дашты кадыланып, өңү сарыгы-маар апар.
Патиссонун чемижи төгерик тавак ышкаш кертирлиг, кыды каас керттирлиг
Тыва төрелдиг бо үнүштерин тараан соонда, 7-10 хонгаш баштайгы бүрүзү көстүп келир Оон бир ай хире болганда, чечектелир. Чечектелген соонда 12-15 хонганда, чемижин чөмгө ажылгап эгелэй бээр. Тараанындан бээр чөмгө ажылгагыже чедир, 45-70 хонук болур.

болза, амданы чаагай болур.
Оларнын чемижин аныяк турда туруп алгаш, огурец, помидор-биле холуй-даа, чүгле боттарын ангы-ангы-даа дузап болур.
****
Кандыг-даа огородка чок болза, хрен херек. Олар чок болза, өстүрүп алган ногаа аймаа дузаттынар эвес. Укропту бир тарыптарга, оон урезини еске чылдарда чер бүрүзүндүн үнүп, аштывас болза, өске ногааларны база бээр. Ону огородтун бир азыннга өстүрүп, үнүжүн кызыгаарлар.
Хренин өстүрерде, оңч дазылындан чара олуртур. Өске үнүштерге шаптыктавас кылдыр, херим кыдынга олуртур. Ногаа дузаар апарганда, дазылы хереглээр шаанче казып ап турар Ынчан ол аары-вас-даа, кончуг үнүүчел үнүш

болза, амданы чаагай болур.
Оларнын чемижин аныяк турда туруп алгаш, огурец, помидор-биле холуй-даа, чүгле боттарын ангы-ангы-даа дузап болур.
****
Кандыг-даа огородка чок болза, хрен херек. Олар чок болза, өстүрүп алган ногаа аймаа дузаттынар эвес. Укропту бир тарыптарга, оон урезини еске чылдарда чер бүрүзүндүн үнүп, аштывас болза, өске ногааларны база бээр. Ону огородтун бир азыннга өстүрүп, үнүжүн кызыгаарлар.
Хренин өстүрерде, оңч дазылындан чара олуртур. Өске үнүштерге шаптыктавас кылдыр, херим кыдынга олуртур. Ногаа дузаар апарганда, дазылы хереглээр шаанче казып ап турар Ынчан ол аары-вас-даа, кончуг үнүүчел үнүш

болза, амданы чаагай болур.
Оларнын чемижин аныяк турда туруп алгаш, огурец, помидор-биле холуй-даа, чүгле боттарын ангы-ангы-даа дузап болур.
****
Кандыг-даа огородка чок болза, хрен херек. Олар чок болза, өстүрүп алган ногаа аймаа дузаттынар эвес. Укропту бир тарыптарга, оон урезини еске чылдарда чер бүрүзүндүн үнүп, аштывас болза, өске ногааларны база бээр. Ону огородтун бир азыннга өстүрүп, үнүжүн кызыгаарлар.
Хренин өстүрерде, оңч дазылындан чара олуртур. Өске үнүштерге шаптыктавас кылдыр, херим кыдынга олуртур. Ногаа дузаар апарганда, дазылы хереглээр шаанче казып ап турар Ынчан ол аары-вас-даа, кончуг үнүүчел үнүш

болза, амданы чаагай болур.
Оларнын чемижин аныяк турда туруп алгаш, огурец, помидор-биле холуй-даа, чүгле боттарын ангы-ангы-даа дузап болур.
****
Кандыг-даа огородка чок болза, хрен херек. Олар чок болза, өстүрүп алган ногаа аймаа дузаттынар эвес. Укропту бир тарыптарга, оон урезини еске чылдарда чер бүрүзүндүн үнүп, аштывас болза, өске ногааларны база бээр. Ону огородтун бир азыннга өстүрүп, үнүжүн кызыгаарлар.
Хренин өстүрерде, оңч дазылындан чара олуртур. Өске үнүштерге шаптыктавас кылдыр, херим кыдынга олуртур. Ногаа дузаар апарганда, дазылы хереглээр шаанче казып ап турар Ынчан ол аары-вас-даа, кончуг үнүүчел үнүш

Кабачок серини агаарга шыдамык болза, патиссон чылдыг ынак. Кабачоктун дүждү хөй, патиссонун чемижи анаа четпес-даа

БАТУН
Ажаалдазы эвээш, эртекжи үнүштерниң бирээзи батун. Чүгдө хар эрирге-ле оң бажы көгерип, бичелеп үнүп эгелэй бээр. Соок хүннерде оон үнүжү доктап, чылый бээрин манал турганзыг, улаштыр өзүп орат. Батуну тарыптарда урезинден тарыыр. Чымчадыр басып, белеткеп каан черни экидир суггараш, шыгыдып каан урезиниң 1,5-2 см хандыр тарыыр. Тарааш, суггарар. Бо— чер дадавас үнүш. Ында С, В витаминер бар. Ол улуг-хырынга, чем хайылдыра-

рынга болгаш организмге таарымчалыг байдалды тургузарынга ажыктыг үнүш. Батун ийи чылдыг. Баштайгы чылында ногаан бүрүнү, ийиги чылда урезини бээр. 4-5 чыл чангыс черге өстүргөш, черин солуп болур. Ону чылдың кайы-даа үезинде тургаш, эде олуртурга тоовас, улаштыр өзүп-ле турар. Ажаалдазы база улуг эвес. Ону чок үнүштерден аш-таарыларга база сыптар аразын хоюдур шиш-баштыг чүүл-биле чымчадыр-биле кызыгаарлаттынар. Тарып ханмас, ажылы эвээш үнүш. Үнүп эгелээр-инден, эгелээш-ле чөмгө ажылгаар, таарымчалыг үнүш.

РЕДИС
Узун кыш эрте бээрге, хар эрзэн соонда, чер чылды келирге, эрте чөмгө ажылгаар үнүштерни тарыыр. Ындыг үнүштерин бирээзи редис. Тараан соонда бир ай хире болганда, туруп чиир сорттарга “Ак кудруктуг кызыл”, каралдыр кызыл “Заря” деп ийи сорттар хамааржыр. Оларнын чемижи борбак, чымчак хөрүнге элзэн улгадып өзөр, сугга ынак. Суггарылга коошкаар болза, чемижи бичелээр. Редис тарыыр черге өдек холуvas. Өдек холаан черге олурткан редистин чемижин курттар чиир. Ынчангаш анаа ириндини холуп болур. Хандыр басып белеткеп каан черге редис урезининиң аразы 4,6 см, хандыры 1,5-2 см кылдыр тарыыр. Тараан соонда суггарар. Редистин

уңүүчели аайлыг эвес, 3-4 хонгаш-ла үнүп эгелээр болгай. Элзэн үнүп келгенде сырый черлериниң аразын ырады бичежектерин туруп кааптар. Часкы соок дүнерде шывар материал бар болза, кырын шып ап болур. Редис соокка кончуг шыдамык үнүш. Чаа үнүп олурда соокка хээрэк, доңуп каар деп база дыңнаан мен. Ынчалза-даа оон соокка тоовас, шытамын бодум бүзүрөп көргөн мен. Чазын соок хүнде шывыг кылдыр материал чедешпейн баарга, редисти ол хевээр арттырып каан мен. Урезиниң хавынын иштинден үнер ийи бүрүзүндүн ангы, чаала езулуг бүрүзү шору үнүп ортан чүве. Эртеп туруп келгеш көрүмге, чер кыш шак доң, суг кыры доштагы берген болган. Редисканы көрүмге чаржай берген турар. Ам канчаар, катап тарып алыр ыйнаан дээш еске ажыл кылып тургаш, утупкан мен. Дүш эрте бергенде көрүмге, бүрүлери эрип келген, өлбөз-даа ногаан хевээр болган 2-3 хонук манал көрүмге, улаштыр өзүп турар болду. Улай, улай соок хүннерде кандыг ийик, чангыс катап доңгаш тоовас болганын көргөн мен.
Редистин ортумак орай быжар “улуг кызыл” деп шөйбек сорту бар. Бо база соокка шыдамык үнүш. Үстүнде бижеэн борбак сорттарга дөмейлээрге, сугга шоолуг негелде чок. Тыванын агаар-бойдузунга бо редискалар тааржыр.

ШИЛИНДЕКТЕР ИЛЕРЕТТИНЕР

Апрель айның 17-18 хүннеринде Улуг-Хем кожунунун Чодураа суурунга **“ЧААТЫНЫҢ ЫРААЖЫЗЫ” МӨӨРЕЙИ** болур.
Бирги хүнде: 11 шактан эгелеп чангыс ыры күүселдизи-биле 15 шилиндектерни шилиир
Ийги хүнде: шилиттинген 15 ыраажыдан ийи ырын күүселдизи-биле **“ЧААТЫНЫҢ ЫРААЖЫЗЫ-99”**-ту илереди.
Кежээ Шагаан-Арыгга тилекчилериниң **ГАЛА-КОНЦЕРТИ** болур.
Мөөрейге күзелдиг кижы бүрүзү кирип, үнелиг шаңналдарын ээзи болур аргалыг.
Улуг-Хем кожуну чагыргазы.

БОРБАК СОГУНА

Бо согуна ийи чылдыг үнүш. Ону тарыыр чалга инек өдээ таарышпас. Ириндини, ыяш хүлүн холуп болур. Чымчадыр, хандыр басып каан черге суггараш, баштайгы чылында шыгыдып каан урезини тарыыр. Аразын 3,5-5 см хире ырадып алыр. Тараан соонда хөрзүн үргүлчү шык чыдар болза эки. Кырын кургатпас. Довураа кургаар болза согуна үнмөстөп, харын хат хандыр болза, урезини ырадыр ушта хадып кааптар. Өл хөрзүн тоор эвес, ол хевээр чыдар болгай. Чайын оон богун аштап, соок суг-биле суггарып турар. Июль айдан эгелеп суггарарын шеглээр. Каян согунанын сывы чыдыптарга быжа бергени ол. Ынчан оон улуг-улуун чөмгө ажылгааш, бичи-бичинин келир чылгы урезинге арттырып, шыгжаар. Бир эвес сывы чытаан согунаны туруп шыгжаар болза, оон шынары баксырап, үр чытпайн үрелип каар. Ышкан согунаны экидир кургадып, оон сывы холга үлдүрөп турар алаарга, ажаап алыр.

МАШИНАНЫ САДЫП АЛЫЦАР

“Шын” солунунун редакциязы 1995 чылда үндүргөн **“УАЗ-31512-10”** маркалыг машинаны дарый садып тур.
Өртээ—дугуржулга езугаар.
Машинаны садып алырынче далажынар.
Харылзажыр телефону 3-41-16

Партия, совет ажылынга хөй чылдарда ажалдап чораан, куш-ажылдыг хоочуну, хөй уругларын нези, **Суг-Аксы** суурунч хүндүлүг хамаатчызы **Вера (Ыдан) Дозур-ооловна САТТЫН** аар арааш, мөчээни-биле оон уругларынга, кады төрээнеринге ханы кажыдалды төрелдери илередип тур.

Часкал ООРЖАК.

АПРЕЛЬ 5-ТЕН 11-ГЕ ЧЕДИР

ПОНЕДЕЛЬНИК

6:00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ.
9:00 КМЛБТУРА МЕДЭЭЛЕРИ.
9:15 "Графиня Шереметева", уран-чечен фильм, 2-ги сериясы.

14:20 "Ералаш", к/ж.
14:35 "Боевиктин маадыры", м/с.
15:00 МЕДЭЭЛЕР.
15:15 "Космоста полиция", сериал.

21:35 Агаар
21:40 "Сталкер", уран-чечен фильм, 1-ги сериясы.
22:45 КӨРҮШ
23:30—01:05 "Сталкер", уран-чечен фильм, 2-ги сериясы.

19:40 Коллаж
"РОССИЯ"
20:00 МЕДЭЭЛЕР
20:30 Тодаргайы-биле
20:45 Баштайгы көрүштөн ынакшыл.

8:05 Дириг амытаннар дугайында медээлер
8:10 Мультифильм
8:20 Кардан өзээ
8:25 Градусник
8:30 Криминал
8:45 Акша айтыры

15:20 БО ШАКТА
16:00 БӨГҮН
16:30 "Сузетин келген киж", т/с
17:20 Дуза
17:45 Криминал
18:00 БӨГҮН.

11:00 Мультифильм
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с
15:25 "Чидил бар чыдар", барымдаалык сериал.

00:00—01:35 Теннис Девиcтин кубогу дээш.
ТВ ЦЕНТР
11:00 Мультифильм.

ВТОРНИК

6:00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ.
9:00 МЕДЭЭЛЕР.
9:15 "Ынакшыл дээш", теле-сериал.

15:00 МЕДЭЭЛЕР.
15:15 "Космоста полиция", сериал.
15:45 Аас-кежиктиг таварылга.

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45—7:58 Дамчыдылгалар программасы.

19:25 МЕДЭЭЛЕР
19:35 Коллаж
"РОССИЯ"
20:00 МЕДЭЭЛЕР
20:30 Тодаргайы-биле

8:05 Дуза.
8:10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8:15 Мультифильм.

12:30 "Эрги телевизор" "Аныяк Россия"
14:00 БӨГҮН
14:20 "Истекчи Нэш Бриджес", т/с

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

СРЕДА

6:00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ.
9:00 МЕДЭЭЛЕР.
9:15 ТЕМА.
10:55 Мультифильм

16:00 Джунглинин кыйгызы.
16:30 Он алды харга чедир...
17:00 "Ынакшыл дээш", т/с

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45—7:58 Дамчыдылгалар программасы.

17:30 "Хамнаарак-99" Репортаж
18:10 Республикага болур хир уер байдалы.

7:00 БӨГҮН.
7:40 Градусник
7:45 Криминал.
7:55 Мен— камгалакчызы мен.

14:00 БӨГҮН.
14:20 "Истекчи Нэш Бриджес", т/с
15:20 БО ШАКТА — Кызыл согуш.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

ЧЕТВЕРГ

6:00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ.
9:00 МЕДЭЭЛЕР.
9:15 "Ынакшыл дээш", т/с.

15:15 "Космоста полиция", сериал.
15:45 Хуулгазыннар, азы Сиена.
16:00 "Сезам кудумчу"

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45—7:58 Дамчыдылгалар программасы.

19:30 Коллаж
19:35 "РОССИЯ"
20:00 МЕДЭЭЛЕР
20:30 Тодаргайы-биле

8:05 Дуза.
8:10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.

14:00 БӨГҮН.
14:20 Суд чоруп тур
15:10 Мультифильм.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

ПЯТНИЦА

6:00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИ-ЗИ.
9:00 МЕДЭЭЛЕР.
9:15 "Ынакшыл дээш", т/с.

14:30 "Боевиктин маадыры", м/с.
15:00 МЕДЭЭЛЕР
15:15 "Космоста полиция", сериал.

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45 Телеюк.

14:00 МЕДЭЭЛЕР
14:30 "Иелери, кадайлары болгаш өскө кижиге ынакшаан херэзженнер", т/с.

8:05 Дуза.
8:10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.

15:20 БО ШАКТА — Кызыл согуш.
16:00 БӨГҮН.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

СУББОТА

8:05 "Сережа", фильм
9:25 Лама сөзү.
9:45 Хуу библиотеке.

15:00 МЕДЭЭЛЕР.
15:15 Сайзырал.
15:45 Дириг амытаннар аймаа.

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45 Телеюк.

14:00 МЕДЭЭЛЕР
14:30 "Иелери, кадайлары болгаш өскө кижиге ынакшаан херэзженнер", т/с.

8:05 Дуза
8:10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.

17:00 Россиянын хоккейи НТВ-де.
19:30 Хүннүн галстук чок маадыры.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

7:30 "Христос Пасказы" Дамчыдылга.
9:30 "Дисней-клуб" "Русалочка"

13:00 Тараачыннар ведомоу
13:30 "Кустонун командалык бугу-ле аян-чоруктары"

7:00—9:35 Эртегинин менди-зи-биле, Россия!
7:20 Шунту улус ынача джигр
7:45 Телеюк.

9:00 Ала-чуртка бараан болуп тур мен!
9:30 Көздөдөн медээлер

8:00 "Петровка-38", уран-чечен фильм
9:30 БӨГҮН
10:10 Криминал

17:30 "Эрги телевизор" "Фитиль"
16:00 БӨГҮН.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

11:00 Мультифильм.
14:15 "Күзөлдөр болгаш көрүнүктөр", т/с.

ШЫН

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 607000
ТУРГУЗКУЧУЛАРЫ: Тыва Республиказын Чыда болгаш "Шын" сөзү ридакциянын коллективы

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Маадар-оол Калчан, Аладжыс Монгуш, Сергей Хертек, Светлана Балчыр.
РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОНАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; кол редакторунун ораалакчызы — 3-33-91; секретариат—3-36-82.

Кылдистер: Нинтилер-политиктиг кылдистер — 3-39-15; Медээлер албаны — 3-34-98; Бухгалтерия — 3-11-16;

АГАР САНЫБЫС № 4070381040000010000 КБ "Тувакредит", ИНН—1701008465, корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Солун Россия Федерациянын Парлакта болгаш массалык информация чөлсеттеринин талазы-биле хоойлу жуузулганын чорудулганын контроль болгаш буртуктединин Тыва девискээр эргеделине буртуктеттинен

Буртуктеттерин дугазы—Т 00007
Солунда парламенттин материалдарын авторларнын бодалдары редакциянын туружу биле дуушлеин барып болур. Айттыгын саннары болгаш өскө-даа факталары, дынамитилери дээш авторлар боттары харылаар

Солун неделяда үш катап үнер Хемчээли 2 парламал ама Тиражи 5750. Чагы 29.

Солун келбейн барганда даразында телефоннарже долгаар: 3-14-94, 3-57-92